

Nr 212.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående anslag till utgifter för gammalsvenskbyborna; given Stockholms slott den 14 mars 1930.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla det förslag, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

Under Hans Maj:ts
Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro:

GUSTAF ADOLF.

Sven Lübeck.

Utdrag av protokollet över socialärenden, hållet inför Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten i statsrådet å Stockholms slott den 14 mars 1930.

Närvarande:

Statsministern LINDMAN, ministern för utrikes ärendena TRYGGER, statsråden LÜBECK, BESKOW, LUNDBIK, BORELL, VON STEYERN, MALMBERG, LINDSKOG, BISSMARK, JOHANSSON, DAHL.

Departementschefen, statsrådet Lübeck anför:

I årets statsverksproposition (femte huvudtiteln, punkt 99) har Kungl. Maj:t på min hemställan föreslagit riksdagen att i avbidan på den proposition, som kunde komma att avlätas i ämnet, till utgifter för gammalsvenskbyborna för budgetåret 1930/1931 beräkna ett extra reservationsanslag av 250,000 kronor.

I motiveringen till detta förslag erinrade jag om det allmänt bekanta förhållandet, att den svenska folkspillra, som för omkring 150 år sedan utvandrade från Dagö och därefter haft sin bostad i Gammalsvenskby med närliggande

Bihang till riksdagens protokoll 1930. 1 saml. 177 häft. (Nr 212.) 611 30 1

byar i Ukraina, trots den främmande miljön och oblida öden bevarande sin svenska kultur och sitt svenska språk, under sommaren 1929 återvände till Sverige och här omhändertogs. Efter upprepade ansökningar och långvariga underhandlingar, som helt tillkommit å bybornas eget initiativ, hade Kungl. Maj:t den 26 april 1929 beslutat medgiva inresetillstånd till Sverige — under förutsättning av att utresetillstånd från Sovjetunionens område erhöles — för 800 å 900 personer, utgörande det stora flertalet av befolkningen i berörda byar. Vid föredragning av ärendet om inresetillstånd anförde ministern för utrikes ärendena bland annat, att frågan om täckande av kostnaderna för svenskbybornas mottagande och bosättning, i den mån den behövde underställas Kungl. Maj:ts prövning, torde få föredragas av chefen för socialdepartementet.

I konselj den 24 juli 1929 upptogs därefter ärendet till handläggning. T. f. chefen för socialdepartementet redogjorde därvid för vad i ärendet åtgjorts samt omnämnde bland annat, att byborna då vore på väg till Sverige och att härstädes bildats en kommitté — gammalsvenskbykommittén — för att ombesörja de åtgärder, som erfordrades för bybornas mottagande och för beredande åt dem av stadigvarande bosättning.

Vidare anfördes i huvudsak följande.

I överensstämmelse med ett av Kungl. Maj:t den 5 juli 1929 fattat beslut skulle byborna efter hitkomsten erhålla en första bostad i det av Jönköpings regemente förut disponerade kasernetablissemnetet i Jönköping. Uppehållet därstädes syntes emellertid böra bliva så kort som möjligt. Närmast syntes det angeläget, att kolonisterna erhöles tillfälle att genom arbete hos svenska jordbrukare förskaffa sig kännedom om och insikt i jordbruket härstädes. Sedermera syntes man böra räkna med att de i största möjliga omfattning bereddesh försörjning genom självständigt jordbruksarbete här i landet. Möjligt vore emellertid, att en del familjer önskade fortsätta till Kanada, dit en del bybor tidigare flyttat.

De kontanta tillgångar, som byborna kunde komma att medföra till Sverige, syntes icke på långt när förslå till täckande av de betydande kostnaderna för hemtransporten, för förläggningen i Jönköping m. m. samt framför allt för anskaffande av jordbruk och övriga utgifter för en stadigvarande bosättning. Med hänsyn till sakens säregna innebörd syntes det erforderliga kapitalbeloppet i första hand lämpligast böra anskaffas genom en nationell insamling. En sådan insamling torde också komma att med det snaraste igångsättas. Det syntes dock knappast kunna med någon säkerhet förväntas, att hela den erforderliga summan skulle kunna anskaffas på sådant sätt. Man syntes därför böra räkna med att det i sista hand finge ankomma på statsverket att i en eller annan form bereda möjlighet till medelsbehovets fullständiga täckande.

För övrigt syntes vissa med ifrågavarande angelägenhet förknippade utgifter vara av den natur, att det gent emot kommunala myndigheter borde åligga statsverket att ansvara därför. Härvid syftades närmast på utgifter för underhåll och vård åt en del sjuka och orkeslösa, vilka måhända icke kunde av sina närmaste omhändertagas och försörjas. Det kunde uppenbarligen icke ifrågasättas, att utgifterna för dylika personer skulle få stanna på de kommuner, där dessa personer komme att mer eller mindre tillfälligt bliva bosatta.

Enahanda syntes förhållandet böra vara beträffande särskilda kostnader för undervisning åt barn, tillhörande ifrågavarande befolkningsgrupp. Det

kunde nämligen antagas, att vissa särskilda anordningar bleve erforderliga för att komplettera dessa barns kunskaper, så att de i våra skolor kunde följa undervisningen, såvitt möjligt i de klasser där de med hänsyn till sin ålder rätteligen hörde hemma. Det vore tydligen obilligt, om kostnaderna för sådana anordningar skulle drabba de särskilda skoldistrikten.

Man syntes alltså hava att räkna med att förslag om anvisande av anslag av statsmedel i erforderlig omfattning för hjälp åt gammalsvenskbyborna borde föreläggas 1930 års riksdag. Det vore emellertid möjligt, att, för att gammalsvenskbykommitténs verksamhet skulle kunna fortgå i önskvärd omfattning, vissa belopp av statsmedel behövde anvisas eller förskottas redan innan riksdagen bleve i tillfälle att pröva frågan i dess helhet. Därest framställning om sådant bidrag eller förskott inkomme från kommittén, syntes en sådan framställning böra tillmötesgå, därvid det finge tagas i övervägande på vad sätt och i vilken utsträckning detta skulle kunna ske.

Föredraganden slutade sitt anförande med en hemställan, att därest de anförda synpunkterna vunne gillande, gammalsvenskbykommittén måtte erhålla del av desamma genom utdrag av statsrådsprotokollet i ärendet. Till denna hemställan lämnade Kungl. Maj:t bifall.

Vidare erinrade jag i statsverkspropositionen, att till handhavande bland annat av verksamheten med anskaffande av fastigheter, avsedda för självständiga jordbruk för svenskbybor, bildats en stiftelse, Gammalsvenskbystiftelsen, för vilken Kungl. Maj:t fastställt stadgar, ävensom att Kungl. Maj:t den 1 november 1929 på ansökan av gammalsvenskbykommittén av anslaget till oförutsedda utgifter beviljat ett belopp av 100,000 kronor, vilket huvudsakligen varit avsett att bereda möjlighet för kommittén att utan intrång på dess arbete i övrigt ersätta föreningen Svenska röda korset för gjorda utlägg för bybornas överförande till Sverige.

Jag anmälde därefter, att från gammalsvenskbykommitténs arbetsutskott överlämnats en promemoria rörande de utgifter, som, bland annat i nyss återgivna statsrådsanförande, ansetts böra bestridas av statsmedel. Vid uppgörande av promemorian hade arbetsutskottet utgått från att det understöd, som erfordrades för att möjliggöra fast bosättning för de bybor, som önskade kvarstanna i Sverige, borde beredas från de genom nationalinsamlingen inflytande medlen och att således statsmedel icke skulle särskilt anvisas för detta ändamål. Arbetsutskottets uppskattning av de kostnader, som med denna utgångspunkt skulle stanna å statsverket, slutade å en summa av 350,000 kronor, vari emellertid ingick det redan anvisade beloppet 100,000 kronor. Vidare anförde jag, att enligt arbetsutskottets promemoria de utgiftsposter, för vilka särskilt anslag av statsmedel skulle behöva beviljas, med hänsyn till nationalinsamlingens vackra resultat syntes inskränka sig till följande, nämligen för hemresan till Sverige, för uppehållet i Jönköpingsförläggningen till dess arbetsmöjlighet å annan ort kunde ordnas, för arbetsförmedling, för centralorganisationen i Stockholm, för administrationskostnader för Gammalsvenskbystiftelsen under de tre första åren samt slutligen för anordnandet av ett särskilt hem för de bybor, som på grund av ålder eller sjuklighet icke kunde förtjäna sitt uppehälle och som icke heller kunde omhändertagas av anhöriga. Jag anhöll emellertid på närmare

anförda skäl, att med definitiv framställning om anslag till nämnda ändamål måtte få tills vidare anstå, därvid jag tillika anförde, att jag, då jag återkomme till frågan, syntes få anledning att även anmäla de utgifter, som under vissa andra anslagstitlar föranletts för statsverket genom åtgärder till förmån för gammalsvenskbyborna. Då de med det ifrågasatta anslaget avsedda utgifterna delvis vore sådana, som kunde komma att utgå först efter nästa budgetårs slut, syntes anslaget lämpligen böra erhålla reservationsanslags karaktär.

De av Kungl. Maj:t den 29 november 1929 fastställda *stadgarna för Gammalsvenskbystiftelsen* innehålla i huvudsak följande. Stiftelsens uppgift är att stödja och biträda gammalsvenskbyborna, därvid stiftelsen har att *dels* tillse, att försörjning genom arbete, främst i det svenska jordbruket, beredes dem, *dels* underlätta bildandet av egna jordbrukshem i Sverige för dem bland gammalsvenskbyborna, som hava önskan och förmåga till självständig verksamhet inom jordbruket, *dels ock* biträda med anordningar, som finnas önskvärda för vidmakthållandet av goda förbindelser mellan gammalsvenskbyborna samt i övrigt verka för deras välfärd. I den mån så finnes lämpligt äger stiftelsen ägna omsorg jämväl åt avkomlingar av de inflyttade. Stiftelsens verksamhet handhaves av en centralstyrelse av elva ledamöter med säte i Stockholm. Självskrivna ledamöter i styrelsen äro ordföranden i Svenska röda korset, ärkebiskopen samt cheferna för socialstyrelsen, lantbruksstyrelsen och skolöverstyrelsen, dock med rätt för en var av dem att utse annan i sitt ställe antingen för tjänstgöring vid tillfälligt förhinder eller ock för viss tid, högst tre år i sänder. De sex övriga ledamöterna jämte lika många suppleanter för dem förordnas av Kungl. Maj:t för högst tre år i sänder.

Skulle centralstyrelsen finna, att förhållandena sålunda ändrats, att stiftelsens verksamhet icke vidare är erforderlig, äger centralstyrelsen anhålla om Kungl. Maj:ts förordnande, att stiftelsen skall upphöra. Över sådan anhållan, vilken jämväl bör innefatta förslag, huru med stiftelsens tillgångar skall förfaras, böra de gammalsvenskbybor eller deras avkomlingar, som äro boende här i landet, på lämpligt sätt beredas tillfälle att yttra sig. Förordnar Kungl. Maj:t, att stiftelsen skall upphöra, äger Kungl. Maj:t därjämte meddela erforderliga bestämmelser angående förfarandet med stiftelsens tillgångar. Därvid bör tillses, att tillgångarna, i den mån ej vid deras överlämnande annorledes bestämts, komma såvitt möjligt att tjäna ett för gammalsvenskbyborna eller deras avkomlingar gagneligt ändamål. Erfordras särskilda föreskrifter angående avvecklandet av stiftelsens verksamhet, äger Kungl. Maj:t förordna därom. Centralstyrelsen äger besluta om ändring av stadgarna, men beslutet blir ej gällande, innan detsamma vunnit Kungl. Maj:ts godkännande. Ej må stadgarna sålunda ändras, att därigenom stiftelsens syftemål att verka för gammalsvenskbybornas välfärd icke vidare kommer till uttryck.

Med skrivelse den 12 mars 1930 har gammalsvenskbykommittén numerarjort definitiv framställning i ämnet.

I denna skrivelse meddelar kommittén till en början, att nationalinsamlingen numerarjort kan beräknas inbringa netto omkring 875,000 kronor.

Vidare lämnar kommittén en i korta drag avfattad redogörelse för gången av sitt arbete. I denna del är kommitténs framställning av följande innehåll.

När gammalsvenskbykommittén bildades för att lösa uppgiften att hemtransportera gammalsvenskbyborna samt hjälpa dem till rätta i de nya förhållandena, låg frågan så till, att hemtransporten omedelbart måste verkställas, om överhuvud företaget skulle kunna genomföras. Denna del av uppgiften löstes av Svenska röda korset; antalet immigranter utgjorde 891, fördelade på 184 familjer. För kommittén blev angelägnast att ordna en första provisorisk förläggning. I största hast iordningställdes en sådan i Jönköping i därvarande infanterikaserner.

Immigranterna utgjordes till alldeles övervägande del av jordbrukare eller jordbruksarbetare, som även framdeles önskade ägna sig åt arbete i jordbruket.

I avvaktan på att penningmedel skulle stå till förfogande och på lämplig tidpunkt för förvärv och tillträde av fastigheter, hade *arbetsanställningar* måst ordnas för så många svenskbybor som möjligt. För ändamålet hade omedelbart under medverkan av styrelsen för Jönköpings läns arbetsförmedling inrättats ett under förmedlingen sorterande kontor vid förläggningen i Jönköping, och med ledning av de från detta kontor lämnade anvisningarna hade i början av november 1929 de bybor, som kunde ifrågakomma till arbetsanställning, jämte sina familjer tillträtt dem anvisade anställningar, så gott som samtliga på landsbygden inom jordbruket. I förläggningen hade behållits åldringar, vissa förtroendemän, med vilka kommittén under första tiden måste samråda, samt en del familjer, bland vilka den smittosamma ögonsjukdomen trachom varit spridd. De ögonsjuka hade i Jönköping undergått ingående läkarbehandling med resultat, att antalet med smittsam ögonsjukdom behäftade, som från början utgjorde 78, nu nedgått till 5, och även dessa torde inom relativt kort tid vara återställda. En av de inflyttade, vilken sedan jämte 2 nära släktingar och deras familjer, allt som allt 20 personer, återreste till Ukraina, nekade från början att gå ut i arbete och fick stanna i förläggningen. För närvarande vore 167 personer (47 män, 57 kvinnor och 63 barn) kvar i förläggningen.

Redan före svenskbybornas ankomst till Sverige hade man erfarit, att ett antal familjer bland byborna hyste planer på att *utvandra till Canada*, varest de hade släktingar, och för förverkligandet av dessa planer inledde de förhandlingar närmast med ombud för Canadian Pacific Railway. Då det ansetts viktigt, att de eventuella emigranterna finge fullt objektiva informationer, hade socialstyrelsen med synnerlig uppmärksamhet följt frågan samt tillhandahållit byborna så noggranna upplysningar, som varit möjliga att erhålla. Frågan hade utvecklats på det sättet, att en studiedelegation på 4 personer den 22 februari 1930 avrest till Canada för att förbereda övriga emigranternas emottagande. Inalles avsåge för närvarande 62 familjer om tillsammans 309 personer att bosätta sig i Canada. Hur många, som verkligen komme att resa, vore ej möjligt att nu med säkerhet angiva. Det vore naturligt, att den första tiden av väntan och ovisshet under nya förhållanden hos åtskilliga bybor medförde ett visst vacklande i uppfattningen om var man skulle söka finna det slutliga hemmet. Men sedan kommittén, efter det att en tillräcklig ekonomisk grund skapats, kunnat giva fasta linjer

åt planerna på fast bosättning på svensk mark, hade allt flera gammal-svenskbybor bestämt inriktat sig på att med kommitténs hjälp förvärva egna jordbrukshem i Sverige.

Vid förläggningen i Jönköping hade kommittén givetvis i nödig utsträckning måst ordna *folkskolundervisning*. I mindre omfattning hade åt mera vuxen ungdom tillfälle även beretts att studera vid folkhögskolor och lantmannaskolor. I den mån ungdomen önskade, vore avsikten att fortsättningsvis söka bereda densamma möjligheter till sådana studier.

Beträffande de vid arbete inom jordbruket anställda byborna hade verkställda inspektioner givit vid handen, att arbetsförmedlingen i det stora hela slagit väl ut. En del justeringar av olämpliga placeringar borde dock ske.

Efter denna redogörelse har kommittén i förevarande skrivelse beträffande *verksamheten för beredande av egna hem* åt byborna anfört i huvudsak följande.

När kommittén började studera frågan om den fasta bosättningen, fördes från många håll med styrka fram den tanken, att man skulle söka hålla svenskbyborna, vilka vore så fast förenade genom andlig och materiell gemenskap, som bestått århundraden igenom, tillsammans i en koloni. För ändamålet borde därför en eller några större, invid varandra liggande egendomar inköpas och styckas samt nybyggas med kolonat. Denna idé hade ur ekonomisk synpunkt ej visat sig genomförbar för kommittén med dess begränsade resurser. Man kunde för övrigt starkt ifrågasätta, om tanken vore riktig, att svenskbyborna, sedan de kommit bland stamfränder, skulle isolera sig i en sluten grupp.

De linjer, man på grund av förhållandena gått in för beträffande den fasta bosättningen, vore i korthet följande.

I lämpliga delar av landet borde inköpas mindre, färdiga egendomar, som lämpade sig för en familj eller en mindre grupp av familjer (2 till 3 familjer). Såvitt möjligt skulle man söka få gårdarna gruppvis belägna inom relativt begränsade områden, så att svenskbyborna i en sådan grupp utan svårighet kunde uppehålla förbindelse med varandra.

Som upplåtelseform vore avsikten att till en början i huvudsak använda arrende, men skulle arrendatorerna berättigas att efter viss provotid få förvärva respektive egendomar med äganderätt. Det bidrag, som stiftelsen kunde giva, tillmättes efter behovsprincipen så rättvist som möjligt. I första hand skulle bidraget användas till de erforderliga inventarierna. Med återstoden skulle inköpssumman minskas. Å den sålunda reducerade inköpssumman skulle arrendet under arrendetiden beräknas.

Sedan stiftelsen genom nationalinsamlingen fått medel till förfogande, hade inköp verkställt av 5 gårdar, var och en beredande bosättning för flera familjer, samt av 11 enfamiljsgårdar. Av de hittills inköpta gårdarna vore 12, beredande bosättning åt 20 familjer, belägna på Gotland samt 4, varå 6 familjer kunde erhålla sin utkomst, belägna i Jönköpings omnejd. Det hade sålunda lyckats att förvärva dessa gårdar inom två så pass begränsade områden, att de inom vart och ett av områdena bosatta byborna kunde hålla god kännning med varandra.

För i år torde stiftelsen väsentligen inskränka sig till dessa egendomsförvärv, möjligen med någon komplettering, ty sedan gällde det att få alla de nya innehavarna väl installerade samt att hos dem få in det rätta greppet vid skötande av eget jordbruk. Då jordbruket i Ukraina hade andra tekniska och ekonomiska grundbetingelser, måste man räkna med en viss ovana i början, och man finge vara beredd på att nedlägga åtskilligt arbete på att

instruera de nytillträdande. Under nästkommande år torde emellertid ett likaledes ganska avsevärt antal bybor kunna beredas egna hem, och sedan skulle verksamheten fortsättas, tills behovet av gårdar vore fyllt. Det goda resultat, som nationalinsamlingen givit, borde möjliggöra, att de svenskbyfamiljer, som stannade i Sverige och ägde förutsättningar för att sköta ett eget småbruk, kunde få sin bosättningsfråga ordnad. En av egendomarna, Snäckarve på Gotland, hade stiftelsen behållit under egen regi, dels såsom instruktionsgård, dels för att i huvudbyggnaden hava ett hem för ensamma ålderstigna, när förläggningen i Jönköping upphörde. För ändamålet måste vissa inredningsarbeten utföras i nämnda byggnad.

För omhändertagande av verksamheten med den fasta bosättningen vore sedan början av februari 1930 anställd en agronom. På Snäckarve finnes en rättare, som dessutom finge tjänstgöra såsom instruktionsrättare för de närmast boende svenskbyborna. I övrigt sökte stiftelsen samarbete med de olika hushållningssällskapens ledande krafter.

Kommittén övergår härefter i sin framställning till att motivera det ytterligare statsanslag om 250,000 kronor, varom kommittén gör hemställan. Därvid förklarar kommittén sig hava vid uppsättande av sin hemställan utgått från det Kungl. Maj:ts beslut, som fattades den 24 juli 1929.

De kostnader, som avsåges att täckas med statsanslaget, fördelade sig på följande huvudposter sålunda:

	Kronor.
1. <i>Kostnader för gammalsvenskbybornas resa till Sverige enligt räkningar från Svenska röda korset</i>	86,981: 71
2. <i>Kostnader för gammalsvenskbybornas uppehåll i Jönköping juli 1929—30 juni 1930:</i>	
Förläggningsordnande och evakuering.....	9,000: —
Förplägnad.....	50,500: —
Avlöningar åt förläggningschef och personal.....	13,400: —
Värme, gas, vatten, lyse och renhållning.....	28,300: —
Resor, frakter, telefon och kontorskostnader.....	6,200: —
Sjuk- och begravningskostnader.....	14,300: —
Undervisning.....	6,800: —
Skomakeri- och snickeriverkstad.....	4,500: —
Diverse kostnader.....	13,000: —
	146,000: —
Summan 146,000 kronor motsvarar 1.72 kronor per person och underhållsdag.	
3. <i>Kostnader för arbetsförmedling för gammalsvenskbybor och dessas placering på arbetsplatserna. Utgifter för arbetsförmedling och svenskbybornas placering på arbetsplatserna (resor, transporter och inspektioner) med avdrag av sådana kostnader, som gäldas av andra statsmedel, till och med den 30 juni 1930 ...</i>	18,000: —
4. <i>Administrationskostnader för kommittén i Stockholm. Utgifter för sekreterare, bokföring, skrivbiträde, pressman, rese- och kontorskostnader samt trycksaker till och med den 30 juni 1930.....</i>	20,000: —
5. <i>Den fasta bosättningen.</i>	
Utgifter för förberedande undersökningar för den fasta bosättningen.....	4,500: —

	Kronor.
Bidrag till administration åt Gammalsvenskbystiftelsen under 3 år med 15,000 kronor om året (för avlöning åt en sekreterare, en verkställande tjänsteman samt vandringsrättare jämte resor, kontorskostnader, telefon m. m.)	45,000: — 49,500: —
6. Iordningställande av ett ålderdomshem för ensamstående åldringar och andra arbetsoförmögna på Snäckarve	12,000: —
7. Diverse utgifter. För gammalsvenskbybornas flyttning från Jönköping samt för oförutsedda utgifter	17,518: 29
	<u>Summa kronor 350,000: —</u>

Härav har gammalsvenskbykommittén redan uppburit 160,000 kronor. Det ytterligare belopp, som begäres, utgör alltså, liksom enligt den i statsverkspropositionen berörda preliminära framställningen, 250,000 kronor.

I sin skrivelse anför kommittén vidare följande.

Beträffande de olika posterna hade kommittén ansett några förklaringar knappast vara erforderliga. Befintligheten av kasernerna i Jönköping med deras goda utrustning samt det välvilliga och kraftiga biståndet av Svenska röda korset och Landstormslottornas organisation i Jönköping förklara de relativt små utgifterna för Jönköpingsförläggningen, vilken därjämte skötts på ett klokt och sparsamt sätt av förläggningsschefen och hans personal. Den stora allmänna hjälpsamheten och givmildheten hade dessutom möjliggjort, att svenskbyborna utan några kostnader kunnat förses med kläder och en del husgeråd.

Kommittén hade vid beräkandet av kostnaderna för arbetsförmedling för gammalsvenskbybor och deras placering på arbetsplatserna förutsatt, att utgifterna för det under länsförmedlingen upprättade kontoret vid Jönköpingsförläggningen ävensom svenskbybornas resor till arbetsplatserna till viss del intill ett beräknat sammanlagt belopp av högst 9,000 kronor komme att bestridas genom anlitande av arbetsförmedlingsanslaget.

På det att de genom nationalinsamlingen inkomna medlen skulle kunna så oförminskade som möjligt användas till direkta bidrag för den fasta bosättningen, hade i det nu påräknade statsanslaget inräknats ett belopp, som motsvarade kostnaden för de förberedande utredningarna och undersökningarna för markförvärven, samt 15,000 kronor i bidrag till administrationskostnaderna under vart och ett av de tre första åren av Gammalsvenskbystiftelsens verksamhet. Däremot hade förutsatts, att övriga utgifter för den fasta bosättningen skulle bekostas av de insamlade medlen.

Ett belopp av 12,000 kronor hade beräknats för iordningställande av det förut nämnda ålderdomshemmet på Snäckarve. Det förutsattes därvid, att hemmet skulle omhänderhavas av Gammalsvenskbystiftelsen under kontroll av länsstyrelsen. Det syntes vara lämpligt, att stiftelsen i detta fall kunde från det allmänna fattigvårdsanslaget utan den beträffande motsvarande fall vanliga omgången få ersättning för utgifterna för de å ifrågavarande hem intagna utländska medborgare, för vilka fattigvårdsbehov enligt 1 § fattigvårdslagen föreläge. Medgivande i sådant hänseende torde därför böra utverkas.

I berörda statsrådsanförande den 24 juli 1929 hade ställts i utsikt, att i den mån särskilda kostnader vållades skoldistrikt för speciella anordningar för kompletterande undervisning åt barn till gammalsvenskbybor ersättning därför borde utgå från statsverket. Såvitt känt vore, hade några dylika

kostnader icke uppkommit. Därest så bleve fallet, ansåge kommittén, att de borde få bestridas från det nu ifrågasatta statsanslaget. Något särskilt belopp syntes dock icke behöva beräknas för detta ändamål.

Den föreliggande framställningen ansluter sig, såsom av den lämnade redogörelsen framgår, såväl beträffande de ändamål, till vilka bidrag ifrågasättes, som vad angår det äskade beloppet till den preliminära beräkning, vilken lagts till grund för vad statsverkspropositionen innehåller i ärendet. Då Kungl. Maj:t lämnade utan erinran de i det föregående återgivna uttalanden, som den 24 juli 1929 gjordes i ämnet av tillförordnade chefen för socialdepartementet, torde ock Kungl. Maj:t i princip hava lämnat sitt gillande till då framförda synpunkter rörande visst bidrag av statsmedel. På dessa uttalanden bygger nu i allt väsentligt gammalsvenskbykommitténs föreliggande framställning. Trots den stora offervillighet, som kommit till synes vid nationalinsamlingen till förmån för gammalsvenskbyborna, kan man icke med säkerhet räkna med att de influtna medlen skola förslå till mera än fyllande av det egentliga syftet med insamlingen, nämligen att på nöjaktigt sätt bereda dem av svenskbyborna, som därför lämpa sig, tillfälle att upptaga verksamhet såsom självständiga jordbrukare inom Sverige. Samtidigt har det icke utan skäl framhållits, att då de enskilda i landet genom sina uppoffringar åstadkommit det resultat man eftersträvat, det bör ankomma på staten att sörja för övriga med svenskbybornas hitflyttning och ordnandet för dem sammanhängande utgifter, så att de insamlade medlen ograverade kunna användas till huvudsyftets främjande.

I överensstämmelse med vad jag sålunda anfört vill jag i princip förorda bifall till framställningen om statsanslag för nu ifrågavarande ändamål. Vad angår storleken och karaktären av det begärda anslaget synes mig emellertid viss jämkning böra ske. Förutom att det belopp, som nu kan väntas inflyta genom nationalinsamlingen, är något större än man vid tiden för statsverkspropositionens avlåtande räknade med, har nu tillkommit, att bybornas flyttningsplaner till Canada tagit fast form, så att man nu kan utgå från att ett rätt avsevärt antal familjer kommer att utflytta dit. Med hänsyn till den framlagda planen för bosättningens ordnande, varav följer att kapitalet endast småningom behöver tagas i anspråk, vill det också synas, som om de insamlade medlen skulle under de närmaste åren kunna lämna en ränkteavkastning stor nog att till väsentlig del bestrida verksamhetens egna kostnader, d. v. s. även utgifterna för gammalsvenskbystiftelsens arbete, något som i och för sig synes lämpligt och följdriktigt. Därest denna uppfattning godtages, skulle statsbidrag icke behöva beräknas för sistnämnda ändamål, varigenom man skulle undgå den budgettekniskt mindre vanliga anordningen, att anslag begäres för täckande av behov, som avse en kommande budgetperiod. Jag förordar alltså, att det begärda statsanslaget minskas med ett belopp, motsvarande det för budgetåren 1931/1932 och 1932/1933 avsedda bidraget till kostnaderna för stiftelsens verksamhet, eller sammanlagt med 30,000 kronor. Då organisationskostnaderna under den första tiden måste bli relativt stora, anser jag emellertid, att det för nästa budgetår begärda

Departement-
schefen.

bidraget till ifrågavarande kostnader bör få utgå av statsmedel. Mot kommitténs beräkning av det erforderliga anslagsbeloppet har jag i övrigt icke något att erinra. Detta belopp skulle därför kunna bestämmas till 220,000 kronor. Av den nu förordade omläggningen lärer böra följa, att anslaget icke vidare, såsom i statsverkspropositionen, upptages som reservationsanslag.

Jag torde i övrigt endast behöva uppehålla mig vid ett par speciella punkter.

I den framlagda kostnadstablan förutsättes, att *Jönköpingsförläggningen* skall kunna fortsätta till utgången av juni 1930. I anledning härav vill jag erinra, att Kungl. Maj:t förut denna dag beslutat medgiva, att den tid, under vilken vissa utrymmen inom kasernetablissemnetet i Jönköping må användas för gammalsvenskbybornas räkning, utsträcker från 1 april till 1 juli detta år.

Vad angår posten till *administrationskostnader i Stockholm* må påpekas, att däri ingår en summa å 5,400 kronor för en över hela landet i en mycket stor upplaga spridd broschyr, avsedd att klarlägga rätta förhållandet beträffande gammalsvenskbybornas hitflyttning m. m.

Vid behandlingen av förevarande fråga i statsverkspropositionen ställde jag i utsikt, att jag i samband med behandlingen av det slutliga anslags-äskandet skulle göra anmälan om de *utgifter*, som *under vissa andra anslags-titlar* kunde föranledas för statsverket genom åtgärder till förmån för gammalsvenskbyborna.

I detta hänseende är först att märka, att med det föreslagna bidraget äro avsedda att täckas, bland annat, alla kostnader för medicinalstyrelsen eller byggnadsstyrelsen på grund av Jönköpingskasernernas upplåtande. Betalning har sålunda erlagts för alla lämnade förmåner av beskaffenhet att föranleda kostnader, liksom även för resor, frakter och dylikt.

Såsom framgår av kommitténs framställning, hava såvitt känt är några särskilda kostnader ej uppkommit för kommunerna genom speciella anordningar för undervisning åt gammalsvenskbybarn. I anslutning till vad som yttrades vid föredragningen den 24 juli 1929 och nu ifrågasatts i kommitténs framställning torde, därest mot förmodan anspråk på ersättning för sådana kostnader framkommer, dylik ersättning kunna bestridas från det nu behandlade anslaget. Härigenom vinnes, att någon jämkning i gällande bestämmelser rörande statsbidrag till folkskoleväsendet icke behöver vidtagas.

Beträffande arbetsförmedlingen framgår av kommitténs skrivelse, att man räknat med att av det allmänna arbetsförmedlingsanslaget skulle täckas utgifterna för särskilda anordningar för arbetsförmedling vid Jönköpingsförläggningen ävensom för vissa resor, vilka kostnader beräknats till 9,000 kronor. Då en dylik användning av anslaget synes överensstämma med gällande bestämmelser, har jag intet att däremot erinra. Vad angår kostnader av andra slag i samband med arbetsförmedlingen, torde de böra bestridas av staten medelst det nu behandlade anslaget.

Vad slutligen angår förhållandet till det ordinarie anslaget till fattigvård och barnavård i allmänhet är följande att märka. I fråga om personer, som

på grund av ålder eller sjukdom vid hitkomsten saknade arbetsförmåga, hava åtgärder icke vidtagits för förvärvande av svenskt medborgarskap. Dyliga personer äro alltså utländska medborgare. Härav följer enligt fattigvårdslagen, att kommuner, som haft utgifter för fattigvård åt dem, hava att hos länsstyrelsen göra framställning i ersättningsfrågan. Länsstyrelsen underställer då Kungl. Maj:ts frågan om vederbörande utlännings hemsändning, varefter i de fall — vilka givetvis här skulle bliva de regelmässiga — då Kungl. Maj:ts icke finner hemsändning böra äga rum, kommunerna få ersättning från nyssnämnda anslag för sina fattigvårdsutgifter för ifrågavarande utlänningar. Vad däremot angår sådana bybor, vilka vid hitkomsten varit arbetsföra och kunnat försörja sig och vilka erhålla svenskt medborgarskap, bör tydligen — på samma sätt som beträffande andra medborgare — uppkommande fattigvårdsbehov täckas i vanlig ordning, så att kommunerna själva få svara därför.

Någon jämkning i reglerna för användningen av sistnämnda anslag erfordras alltså icke i och för sig med hänsyn till svenskbyborna. Såsom av kommitténs framställning framgår, har emellertid kommittén för avsikt att å en av de för byborna inköpta egendomarna på Gotland, Snäckarve i Stenkumla socken, anordna en samlad förläggning för de ålderstigna eller sjuka personer, vilka icke kunna försörja sig och icke heller hava släktingar, som kunna draga försorg om dem. Enligt det nyss anförda skulle kostnaderna för erforderlig fattigvård för dessa personer, efter ett förfarande av nyss antydd beskaffenhet med däri ingående prövning av hemsändningsfrågan, komma att bestridas av statsverket. Emellertid delar jag kommitténs uppfattning, att i detta fall skäl finnas för ett enklare tillvägagångssätt; någon saklig prövning av hemsändningsfrågan behöver tydligen här icke ifrågakomma. Jag förordar alltså, att framställning göres hos riksdagen om medgivande, att kostnaderna för vård å det blivande ålderdomshemmet i Snäckarve av svenskbybor, som icke äro svenska medborgare, må utan dylik omgång ersättas Gammalsvenskbystiftelsen av anslaget till fattigvård och barnavård i allmänhet. Givetvis bör ersättningen endast avse vård, beträffande vilken sådant behov av fattigvård förelegat, som avses i 1 § i fattigvårdslagen, något som även kommittén utgått ifrån. Prövningen härutinnan torde lämpligen kunna uppdragas åt länsstyrelsen i Gotlands län. Det må erinras, att det här icke är fråga om andra kostnader, än som enligt allmänna regler skulle hava bestritts av nyssnämnda anslag; det ifrågasatta medgivandet avser alltså endast en förenklad form för ersättnings utgående.

Under ärendets tidigare behandling ifrågasattes framställning till riksdagen, avsedd att möjliggöra, att egnahemslån skulle kunna utgå till de svenskbybor, som önskade förvärva egna jordbruk. Med den form för upplåtelse av jordbruk, för vilken kommittén och stiftelsen numera stannat, erfordras emellertid icke någon dylik framställning, enär enligt redan gällande regler dylikt lån kan utgå till arrendatorer, vilka önska friköpa den av dem brukade jorden.

Det torde böra ankomma på Kungl. Maj:t att utfärda de närmare föreskrifter beträffande anslagets lyftande och åtnjutande, som må finnas erforderliga.

Under åberopande av vad jag sålunda anfört får jag hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen, att

dels till utgifter för gammalsvenskbyborna för budgetåret 1930/1931 anvisa ett extra anslag av 220,000 kronor;

dels ock medgiva, att av det ordinarie förslagsanslaget till fattigvård och barnavård i allmänhet må i den ordning, som i det föregående angivits, utbetalas ersättning för kostnaderna för vård enligt 1 § i lagen om fattigvården å blivande särskilt ålderdomshem i Stenkumla socken åt svenskbybor, som icke äro svenska medborgare.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan behagar Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten lämna bifall samt förordnar, att proposition i ämnet av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar skall avlätas till riksdagen.

Ur protokollet:

Åke Karlholm.